Valtiokonttori
Kansalaispalvelut

VK/56658/00.02.03/2023

21.9.2023

Eduskunnan lakivaliokunta

LaV@eduskunta.fi

U 44/2023 vp

Kirjallinen asiantuntijalausunto valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU muuttamisesta

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Valtiokonttorilta kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikkoasiasta. Valtiokonttorin toimivaltaan kuuluvat uhridirektiivin sääntelemistä asioista vain rikoksen uhreille maksettaviin korvauksiin liittyvä artikla. Tästä syystä Valtiokonttori lausuu ehdotuksesta vain siltä osin kuin sen tavoitteena on helpottaa rikoksen uhrin mahdollisuutta saada korvaus rikoksentekijältä kaikissa tapauksissa.

Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä

Rikoksella aiheutetun vahingon korvaamisesta valtion varoista säädetään 1.1.2006 voimaan tulleessa rikosvahinkolaissa (1204/2005), vahingon aiheuttaneen rikoksentekijän korvausvastuusta säädetään puolestaan vahingonkorvauslaissa (412/1974). Rikosvahinkojen korvausjärjestelmä on yleisistä tuomioistuimista erillinen, itsenäinen korvausjärjestelmä. Rikosvahinkolain mukaisen korvauksen myöntää ja suorittaa Valtiokonttori. Valtiokonttorin antamaan korvauspäätökseen voi hakea muutosta vakuutusoikeudelta.

Voimassa olevan rikosvahinkolain tavoitteena on, että sen nojalla suoritettavat korvaukset henkilövahingosta ja kärsimyksestä määrätään mahdollisimman yhdenmukaisesti vahingonkorvauslain säännösten kanssa. Rikosvahinkolain mukainen korvaussuoja ei kuitenkaan ole yhtä laaja kuin oikeus korvaukseen vahingonkorvauslain mukaan. Rikosvahinkolain nojalla suoritetaan korvausta henkilövahingosta ja kärsimyksestä, sen sijaan esinevahingosta ja taloudellisesta vahingosta voidaan suorittaa korvausta vain erityisten edellytysten täyttyessä. Valtion korvausvelvollisuutta on myös rajoitettu rikosvahinkolaissa säädetyin enimmäismäärin sekä aineettomasta vahingosta maksettavasta korvauksesta tehtävällä perusvähennyksellä.

Rikosvahinkolakia säädettäessä Valtiokonttorin itsenäisen harkintavallan turvaamista pidettiin edellä mainittujen rajoitusten lisäksi tarpeellisena myös siksi, että korvausasiassa annettu tuomio saattaa perustua vastaajan myöntämiseen tai muusta syystä sellaiseen oikeudenkäyntiaineistoon, että tuomioistuin ei ole voinut ottaa kaikkia asiaan vaikuttavia seikkoja huomioon ratkaisua tehdessään. Tuomittu korvaus voi määrältään poiketa olennaisesti vakiintuneesta korvauskäytännöstä, jolloin Valtiokonttorin on korvauksenhakijoiden yhdenvertaisen kohtelun ja tasapuolisuuden vuoksi perusteltua poiketa tuomioistuimen päätöksestä.

Komission ehdotus ja sen vaikutukset

Komission muutosehdotus (7) koskisi voimassa olevan uhridirektiivin 16 artiklan muuttamista. Ehdotetun uuden 1 kohdan mukaan uhrilla olisi oikeus saada rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa kohtuullisessa ajassa päätös rikoksentekijän velvoittamisesta korvauksen maksamiseen. Ehdotetun uuden 2 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten tulisi maksaa uhrille korvaus suoraan ilman aiheetonta viivytystä. Uhrin oikeus saada korvaus rikoksentekijältä siirretään toimivaltaisille viranomaisille myönnetyn korvauksen määrän osalta. Ehdotuksen perusteluosan mukaan jäsenvaltion olisi maksettava rikoksentekijän maksettavaksi määrätty korvaus suoraan uhrille välittömästi tuomion jälkeen

Valtiokonttori yhtyy valtioneuvoston kirjelmässä esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan ehdotus toteutuessaan edellyttäisi merkittäviä muutoksia rikosvahinkolakiin. Valtiokonttorin toteaa, että ehdotetulla muutoksella olisi myös huomattavia vaikutuksia valtion varoista maksettavien rikosvahinkokorvausten määrään. Korvausmenon ja korvattavien vahinkotapahtumien lisäystä on kuitenkin vaikea arvioida, koska ehdotuksesta ei suoraan ilmene, minkä tyyppisissä rikoksissa korvaus tulisi maksaa valtion varoista tuomioistuimen päätöksen mukaisesti.

Nykyinen rikosvahinkolain mukainen korvausjärjestelmä mahdollistaa rikoksen johdosta vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisen kohtelun ja tekee rikosvahinkojen korvausmenosta ennakoitavaa. Valtiokonttorin näkemyksen mukaan ehdotettu muutos edellyttäisi, että tuomioistuinprosessissa olisi valtion asiamies huolehtimassa edellä mainittujen seikkojen asianmukaisesta toteutumisesta.

Edellä mainituin huomioin Valtiokonttori yhtyy muistiossa esitettyyn valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan neuvotteluissa tulee pyrkiä ratkaisuihin, jotka eivät edellytä kansallisen rikosvahinkolainsäädännön perusratkaisuiden muuttamista.

Helsingissä 21.9.2023

Lakiasiainpäällikkö Pekka Syrjänen

Erikoissuunnittelija Katja Järveläinen